

საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივი გუნება და მისი ადგილი ხელისუფლების დანა- წილების კონცეფციაში

შესავალი

საკონსტიტუციო კონტროლი და მასთან დაკავშირებული საკითხები მუდამ აქტუალური თემაა. საკონსტიტუციო სასამართლოები თუ მათი ექვივალენტი ორგანოები დღენიადაგ საზოგადოების ყურადღების ქვეშ ექცევა. ისინი მნიშვნელოვანწილად განაპირობებენ სახელმწიფოში სტაბილური პოლიტიკური ამინდის შენარჩუნებასა და პოლიტიკურ ძალებს შორის ჯანსაღ კონკურენციას.

მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი ნაშრომი იწერება საკონსტიტუციო კონტროლის საკითხზე, აღმოსავლეთ ევროპაში ყოველთვის გაურბიან საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივ ბუნებაზე საუბარს, ცდილობენ უკანა პლანზე გადაიტანონ ეს მეტად მნიშვნელოვანი და საკვანძო თემა. ამას, რა თქმა უნდა, თავისი სუბიექტური და ობიექტური მიზეზები გააჩნია, თუმცა, საბოლოო ჯამში, ფაქტი ფაქტად რჩება - საკითხი მოკლებულია სამეცნიერო-თეორიულ დონეზე შესაბამის კვლევასა და დამუშავებას.

სტატიის მიზანია, მიმოიხილოს საკონსტიტუციო კონტროლის სპეციალური ორგანოს - საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივი ბუნება, მის განსაზღვრასთან დაკავშირებული პრობლემატიკა, ასევე გააანალიზოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სტატუსი და მდგომარეობა, რომელსაც იგი იკავებს ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოებს შორის, აგრეთვე, მისი ფუნქცია ხელისუფლების დანაწილების კლასიკურ კონცეფციაში.

* სამართლის მაგისტრი, დოქტორანტი, თსუ, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მონვეული ლექტორი, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი.

1. საკონსტიტუციო სასამართლო - საკონსტიტუციო კონტროლის სპეციალური ორგანო

საკონსტიტუციო კონტროლი კომპეტენტურ სახელმწიფო ორგანოთა სპეციალური უფლებამოსილებაა, რომელიც ნორმატიული აქტების იერარქიაში კონსტიტუციის უზენაესობასა და საჯარო ურთიერთობების სუბიექტების მიმართ მის პირდაპირ მოქმედებას (გავრცელებას) უზრუნველყოფს.¹ ზოგადი წესის თანახმად, საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი სახელმწიფო ორგანოს უფლებამოსილებაა, შეამოწმოს კანონების შესაბამისობა ქვეყნის ძირითად კანონთან (კონსტიტუციასთან),² თუმცა აღნიშნულთან დაკავშირებით თითოეულ მეცნიერს საკუთარი შეფასება და განმარტება გააჩნია³.

საკონსტიტუციო კონტროლს, როგორც სახელმწიფო საქმიანობის ერთ-ერთ მიმართულებას, საფუძველი პარლამენტის მიერ მიღებული კანონების შემოწმებით ეყრებოდა⁴, რასაც მალევე დაემატა სახელმწიფო მეთაურის მიერ კონსტიტუციის დარღვევისა და სახელმწიფო ლაღატიისათვის პასუხისმგებლობის დადგენის მიზანი⁵.

საკონსტიტუციო კონტროლის ჩამოყალიბება უკავშირდება 1803 წელს, ამერიკის შეერთებული შტატების (შემდგომში „აშშ“) უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილებას საქმეზე *Marbury v. Madison*⁶, რომლითაც უმაღლესმა სასამართლომ

¹ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 23.

² კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში - თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბილისი, 2011, 31.

³ იქვე, 32; იხ., Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998; მელქაძე ო., კონსტიტუციონალიზმი, თბილისი, 2006.

⁴ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 24

⁵ იქვე, 154.

⁶ საქმეზე - „მერბერი მედისონის წინააღმდეგ“ აშშ-ის უმაღლესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ თუკი კონგრესის კანონი ეწინააღმდეგება კონსტიტუციას, სასამართლოს შეუძლია მისი არაკონსტიტუციურად ცნობა, რის შემდეგაც საკუთარ თავს მიანიჭა კანონების კონსტიტუციასთან შესაბამისობის დადგენის უფლებამოსილება. აქვე უნდა აღვნიშნოთ ის გარემოებაც, რომ აშშ-ის კონსტიტუციაში საერთოდ არაა ნახსენები სასამართლოების მიერ საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელების შესახებ. იხ., William Marbury v. James Madison, Secretary of State of the United States, 1 Cranch 137; 2 L. Ed. 60; 1803

შექმნა საერთო სასამართლოების მიერ საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელების პრეცედენტი.⁷ აღნიშნული მოსამართლე მარშალმა ყოველგვარი კრიტიკისა და წინააღმდეგობის გარეშე დაამკვიდრა⁸.

საკონსტიტუციო კონტროლის სპეციალური ორგანოს შექმნის იდეა კი კელზენს ეკუთვნის. იგი იზიარებდა მარშალის პოზიციას და მიაჩნდა, რომ კონსტიტუცია უზენაესი ნორმაა, რომელსაც უპირატესი იურიდიული ძალა გააჩნია ნებისმიერი სხვა სამართლებრივი აქტის მიმართ და იგი უნდა აღსრულდეს.⁹ კელზენის იდეები ემყარებოდა ამერიკულ გამოცდილებასა და ევროპულ აზროვნებას. ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში აბატი სიესი ემხრობოდა საკონსტიტუციო კონტროლის ჩამოყალიბებასა და ყველა იმ კანონის გაუქმებას, რომლებიც ეწინააღმდეგებოდა კონსტიტუციას, ვინაიდან, მისი აზრით, „კონსტიტუცია ან სავალდებულო კანონების კრებულია, ან - არაფერი“¹⁰. მისივე თქმით, „თუ კონსტიტუცია ზოგადსავალდებულო ქცევის წესების ერთობლიობაა, ისმის კითხვა - სად არის მისი დამცველი ინსტიტუტი?...“¹¹

კელზენისეული, იგივე ავსტრიული მოდელი¹², გულისხმობდა სპეციალური ორგანოს შექმნას საერთო სასამართლოების სისტემის გარეშე, რომელიც უზრუნველყოფდა არაკონსტიტუციური საკანონმდებლო მოქმედებების წინააღმდეგ

U.S. LEXIS 352; Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 28; კვერენჩილაძე გ., კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა და საკონსტიტუციო იუსტიციის მოდელები (ზოგიერთი თეორიული საკითხი), ხელნაწერზე უფლებით, თბილისი, 2011, 1; კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში - თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბილისი, 2011, 54-55.

⁷ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში - თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბილისი, 2011, 55.

⁸ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 52.

⁹ იქვე, 56.

¹⁰ იქვე, 54.

¹¹ კვერენჩილაძე გ., კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა (ზოგადი თეორიული საკითხი), ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №3, 2006, 44; იხ: Pasquino P., Sieyes et l'invention de la Constitution en France, Paris, 1998, 193-196.

¹² Hausmaninger H., Judicial Referral of Constitutional Questions in Austria, Germany, and Russia, Tulane European & Civil Law Forum, vol.12, 1997, 26.

„კონსტიტუციურ დაცვას“¹³. კელზენის საკონსტიტუციო კონტროლის ცენტრალიზებული სისტემა ორი მთავარი მახასიათებლით გამოირჩეოდა: 1. საკონსტიტუციო კონტროლი უნდა განეხორციელებინა დამოუკიდებელ ორგანოს და 2. საკონსტიტუციო სასამართლო უნდა ყოფილიყო სასამართლო ხელისუფლების მიღმა,¹⁴ სასამართლო ხელისუფლებისგან სრულიად გამიჯნული¹⁵. სწორედ ამგვარ სპეციალურ ორგანოს წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლო, რომელიც მოქმედებს სრულიად დამოუკიდებლად და ახორციელებს საკონსტიტუციო კონტროლს.

სპეციალური ორგანო წარმოადგენს განცალკევებულ სახელმწიფო ორგანოს, რომელიც მხოლოდ საკონსტიტუციო კონტროლის განსახორციელებლად იქმნება და ფუნქციონირებს.¹⁶

საკონსტიტუციო სასამართლო უმაღლეს სახელისუფლებო ინსტიტუტთა კატეგორიას განეკუთვნება¹⁷, რომელიც უზრუნველყოფს კონსტიტუციის უზენაესობასა და პირდაპირ მოქმედებას სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიაზე¹⁸, იგი კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვის ერთ-ერთი საშუალებაა¹⁹. სწორედ აღნიშნული წარმოადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოს უმთავრეს მიზანს, რაც გამომდინარეობს თავად კონსტიტუციის სტატუსიდან. კონსტიტუციას განსაკუთრებული მდგომარეობა უჭირავს სამართლებრივ სისტემაში, მას ისეთი როლი აკისრია, რომელსაც ვერცერთი სხვა დო-

¹³ შვარცი პ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 58.

¹⁴ Garlicki L., Constitutional Courts versus Supreme Courts, International Journal of Constitutional Law, Vol. 5, № 1, 2007, 44.

¹⁵ Hausmaninger H., Judicial Referral of Constitutional Questions in Austria, Germany, and Russia, Tulane European & Civil Law Forum, vol.12, 1997, 25.

¹⁶ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში - თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბილისი, 2011, 59.

¹⁷ Сергеев Д. Н., Конституционное Правосудие в России: Политико-Правовое Исследование, Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук (На правах рукописи), Москва, 2005, 19.

¹⁸ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 82.

¹⁹ კვერენჩილაძე გ., კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა (ზოგადი თეორიული საკითხი), ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №3, 2006, 39.

კუმენტი ვერ ჩაანაცვლებს²⁰, ერთდროულად წარმოადგენს ფილოსოფიას, პოლიტიკას, საზოგადოებასა და სამართალს²¹, აქედან გამომდინარე, ცხადია, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კონსტიტუციის უზენაესობის დაცვას.

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება²² მიიღება სახელმწიფოს სახელით, მოქმედებს სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიაზე, გააჩნია ზოგადსაგებდებულო სამართლებრივი ძალა და შესაძლოა დაძლეული იყოს მხოლოდ ახალი კონსტიტუციის მიღებით ან მოქმედში შესაბამისი ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის გზით²³.

საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება საკონსტიტუციო კონტროლის უმაღლესი ფორმაა და როგორც წესი, რეპრესიულ და სავალდებულო ხასიათს ატარებს. იგი შესაძლებელია იყოს კონკრეტული ან აბსტრაქტული, როგორც მატერიალური, ისე - ფორმალური.²⁴

საკონსტიტუციო სასამართლოს ამგვარი მაღალი სტატუსი განაპირობებს მის მიმართ გამუდმებულ ცხოველ ინტერესს. მას რეალურად უპყრია მნიშვნელოვანი კონსტიტუციური ბერკეტები, რომელთაგან ნებისმიერის ამოქმედების შემთხვევაში, შესაძლოა სახელმწიფოში პოლიტიკური და სამართლებრივი მდგომარეობა შეიცვალოს.

2. საკონსტიტუციო სასამართლოს ადგილი ხელისუფლების ორგანოებს შორის

2.1. ხელისუფლების დანაწილების კლასიკური მოდელი თანამედროვე სამართლის ქრილში

ხელისუფლების დანაწილების კლასიკური მოდელი მონტესკიეს სახელს უკავშირდება, რომელმაც გაითვალისწინა თავისი წინამორბედი მეცნიერებისა და იურისტების, ჰობსის, ლოკის მოსაზრებები და ჩამოაყალიბა იმ კონცეფციის სა-

²⁰ Barak A., *Purposive Interpretation in Law*, translated from Hebrew by Sari Bashi, Princeton, New Jersey, 2005, 371.

²¹ იქვე, 370.

²² აღნიშნული გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ხელისუფლების სხვა ორგანოთა გადაწყვეტილებებისაგან. იხ: ნიშნიან-იძე ნ., კონსტიტუციური იუსტიციის ფილოსოფიური შემეცნების საკითხისათვის, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2, 1997, 42.

²³ იქვე.

²⁴ იქვე, 28.

ფუძვლები, რომელმაც შემდგომში მრავალი განვითარებული სახელმწიფოს კონსტიტუციაში ჰპოვა ასახვა. სწორედ მონტესკიესა და ლოკის იდეები დაედო საფუძვლად აშშ-ის კონსტიტუციას.²⁵

მონტესკიეს დაუშვებლად მიაჩნდა აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების ერთი პირის ქვეშ გაერთიანება, მითუმეტეს მისთვის სასამართლო უფლებამოსილებების მინიჭება.²⁶ მონტესკიესეული მოსაზრება, „ძალაუფლება უნდა აკავებდეს ძალაუფლებას“²⁷, საფუძვლად უდევს ხელისუფლების დანაწილების თეორიასა და შემდგომში მასზევე აღმოცენებულ მედისონის შეკავებისა და განონასწორების სისტემას²⁸.

ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის შესაბამისად, ხელისუფლების სამ შტოს (საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო) გააჩნია ექსკლუზიური უფლებამოსილება: შექმნას (საკანონმდებლო), აღასრულოს (აღმასრულებელი) და შეუფარდოს (სასამართლო) კანონები.²⁹ აქედან გამომდინარე, ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი ხელისუფლების თითოეულ შტოს თავის ფუნქციასა და პასუხისმგებლობას აკისრებს³⁰.

თანამედროვე სახელმწიფოები, რომლებსაც დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს სტატუსზე გააჩნიათ პრეტენზია, აღიარებენ და ემყარებიან ხელისუფლების დანაწილების თეორიას. რა თქმა უნდა, დროისა და ეპოქის შესაბამისად, აღნიშნული თეორიაც შეიცვალა, მოდიფიკაცია განიცადა, რაც, თავისთავად, ლოგიკურია. მართალია, გაჩნდა ისეთი სახელმწიფო ორგანოები, რომლებიც თავიანთი არსით

²⁵ Tamanaha B. Z., *On the Rule of Law History, Politics, Theory*, New York, 2004, 53-54.

²⁶ იქვე.

²⁷ მონტესკიე შ. ლ., *კანონთა გონი, ფრანგულიდან თარგმანი დ. ლაბუჩიძისა, თბილისი, 1994*, 181.

²⁸ **System of Checks and Balances** - მონტესკიეს თეორიის საფუძველზე მედისონის მიერ შემუშავებული სისტემა, რომლის მიხედვითაც ხელისუფლების სხვადასხვა შტოები ერთმანეთს უნდა აკავებდნენ და აწონასწორებდნენ. აღნიშნული სისტემის გარეშე ხელისუფლების დანაწილებას აზრი არ გააჩნია.

²⁹ Pound R., *Courts and Legislation, Science of Legal Method, Selected Essays of Various Authors, The Modern Legal Philosophy Series, Translated by Ernest Bruncken and Layton B. Register, with introductions by Henry N. Sheldon and John W. Salmond*, New York, 1921, 204.

³⁰ ზოიძე ბ., *საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა ნე-სრიგი საქართველოში, თბილისი, 2007*, 60.

არცერთ შტოს მიეკუთვნება, თუმცა ეს არ გულისხმობს თავად პრინციპის არაპრაქტიკულობას.

პაუნდი ამბობს, „ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი ზედმიწევნითი სიზუსტით ჯერ არსად განხორციელებულა და ის ჰიპოთეტური მიჯნები, რომლებიც ხელისუფლების შტოებს შორის ივლება, უფრო მეტად ისტორიულია, ვიდრე - ანალიტიკური“³¹. ძნელია, არ დაეთანხმო აღნიშნულ პოსტულატს, თუმცა ყოველი სახელმწიფო თავად წყვეტს რამდენად ზედმიწევნით გამოიყენებს ამ პრინციპს. შესაძლოა მოინახოს გარკვეული შუალედური პოზიციებიც, თუმცა, ძირითად შემთხვევებში, დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს ხელისუფლება იყოფა სამ ძირითად შტოდ,³² კონსტიტუცია კი ცდილობს მაქსიმალურად მოაწესრიგოს მათი უფლებამოსილებები და ერთმანეთს შორის ურთიერთობები, რათა ძალაუფლება რეალურად აკავებდეს ძალაუფლებას.

2.2. ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოებისა და საკონსტიტუციო სასამართლოს ურთიერთმიმართება

2.2.1 ხელისუფლების შტოები - შეკავებისა და განონანსორების მიზანი

სახელმწიფოს უმაღლეს ორგანოებს განეკუთვნებიან ხელისუფლების სამივე შტოს მთავარი წამმართველი ძალები, რომლებიც სინამდვილეში ახორციელებენ სახელმწიფოს ძირითად არსსა და დანიშნულებას.

თითოეულ ხელისუფლებაში დომინირებს ერთი კონკრეტული ინსტიტუტი, რომელიც წარმოადგენს მას. საკანონმდებლო ხელისუფლებისთვის ესაა პარლამენტი უმაღლესი წარმომადგენლობითი და საკანონმდებლო ორგანო, აღმასრულებელი შტოსთვის - მთავრობა, როგორც კოლეგიური ორგანო ან პრეზიდენტი (გააჩნია მმართველობის რომელ მოდელთან გვაქვს საქმე), ხოლო სასამართლოსათვის - უმაღლესი (უზენაესი) სასამართლო.

³¹ იქვე.

³² თუმცა ეს არ იგულისხმობს ამგვარი დაყოფის აუცილებლობას, როგორც სახელმწიფოს დემოკრატიულობის გარანტს. გაერთიანებულ სამეფოში მხოლოდ ბოლოდროინდელი ცვლილებების შემდეგ გამოეყო უმაღლესი სასამართლო ხელისუფლება საკანონმდებლოს.

ნათელია თუ რა უფლებამოსილებები გააჩნია ხელისუფლების შტოებს. მათი ფუნქციების ამოსავალი წერტილია სამართალი და კანონი, რომელთა მიმართაც ხორციელდება უფლებამოსილებების რაციონალური გადანაწილება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის შესაბამისად: საკანონმდებლო ქმნის, აღმასრულებელი აღასრულებს, ხოლო სასამართლო უფარდებს (იყენებს) კანონს³³.

ხელისუფლების თითოეული შტო უნდა აკავებდეს და აწოდებდეს ერთმანეთს, რაც ხორციელდება კიდევ კონსტიტუციაში წინასწარ ჩადებული მექანიზმების გამოყენებით, თუმცა აუცილებელია არსებობდეს ნეიტრალური დამკვირვებელი, რომელიც ხელისუფლების შტოთა დაპირისპირების შემთხვევაში გადაწყვეტს დავას, კრიზისს. მმართველობის მთელ რიგ მოდელებში ამგვარ ინსტიტუტს წარმოადგენს ხელისუფლების სამ შტოს მიღმა არსებული სახელმწიფო მეთაური, თუმცა ვერც ის ახორციელებს რეალური „დავის გადაწყვეტის“ ფუნქციას: 1. იგი პოლიტიკური თანამდებობის პირია და ივარაუდება, რომ ძირითადად საპარლამენტო ძალების მხარდამჭერია, ან - მთავრობის, რაც მის გადაწყვეტილებას და ფუნქციას წმინდად პოლიტიკურს ხდის; 2. სახელმწიფოს მეთაურს შეუძლია გადაწყვიტოს კონფლიქტი აღმასრულებელ და საკანონმდებლო ხელისუფლებას შორის კონსტიტუციური მექანიზმების გამოყენებით, თუმცა მას არ გააჩნია არავითარი ბერკეტი სასამართლო ხელისუფლების მიმართ; 3. ხელისუფლების სხვადასხვა შტოს შორის დავის გადაწყვეტა არ ხდება პრობლემის მოგვარების გზით, არამედ ხდება ერთ-ერთი მათგანის დათხოვით ან გადაყენებით, რაც, მართალია კონსტიტუციური გზაა, თუმცა არა იმდენად სამართლებრივი, რამდენადაც პოლიტიკური.

საკონსტიტუციო კონტროლი არის კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოების საქმიანობა, რომელიც მიმართულია ხელისუფლების შტოებს შორის წონასწორობის დაცვისაკენ.³⁴ მეტიც, ზოგიერთ სახელმწიფოში საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტებს სპეციალურად საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებებს შორის პოლიტიკური წონასწო-

³³ იხ., Pound R., Courts and Legislation, Science of Legal Method, Selected Essays of Various Authors, The Modern Legal Philosophy Series, Translated by Ernest Bruncken and Layton B. Register, with introductions by Henry N. Sheldon and John W. Salmond, New York, 1921, 204.

³⁴ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში - თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბილისი, 2011, 34-35.

რობის მიზნით ქმნიდნენ³⁵, რასაც ამ ორგანოთა მიერ ხელისუფლების შტოებს შორის წარმოქმნილ დავათა გადაწყვეტის საკონსტიტუციო უფლებამოსილება ამყარებდა³⁶. შესაბამისად, მისი განმახორციელებელი საკონსტიტუციო სასამართლო წარმოადგენს რეალურ ქმედით საშუალებას შეკავებისა და გაწონასწორების სისტემის პრაქტიკული მოქმედებისათვის.

2.2.2. საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლება და საკონსტიტუციო სასამართლო

ერთადერთი ორგანო, რომელსაც შეუძლია სხვა ხელისუფლების ზოგიერთი შეცდომა გამოასწოროს საკონსტიტუციო სასამართლოა. ხელისუფლების პასუხისმგებლობა გულისხმობს თავისი მხრიდან მაქსიმალურ ძალისხმევას სწორი და სამართლიანი გადაწყვეტილების მისაღებად.³⁷

საკონსტიტუციო სამართალწარმოება ხელისუფლების არცერთ შტოს განეკუთვნება³⁸, რითაც საკონსტიტუციო სასამართლო განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს სახელმწიფო ორგანოთა სისტემაში. საკონსტიტუციო ზედამხედველობის ორგანოების მაღალი სტატუსი და მოსაზრება, რომ ისინი საკანონმდებლო ორგანოებზე მაღლა დგანან, საკონსტიტუციო ზედამხედველობის ამერიკულ და ევროპულ მოდელებში თანაბრადაა განვითარებული.³⁹

ხელისუფლების სამივე შტო გარკვეულწილად „ემორჩილება“ საკონსტიტუციო სასამართლოს. იგი საჯარო ხელისუფლების სისტემაშია ინტეგრირებული და იკავებს გარკვეულ ავტონომიას, ახდენს მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ხელისუფლების სამივე შტოზე.⁴⁰

გავრცელებულ უფლებამოსილებათაგან საინტერესოა ნორმათა აბსტრაქტული კონტროლი, რომელიც ხელისუფლების ერთი შტოს წარმომადგენელს ყოველთვის აძლევს საშუალე-

³⁵ კვერენჩილაძე გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საფრანგეთში, *სოციალური „აღმართი“ და კონსტიტუცია*, №2, 1997, 67.
³⁶ იქვე, 59.

³⁷ ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, თბილისი, 2007, 60.

³⁸ მელქაძე ო., კონსტიტუციონალიზმი, თბილისი, 2006, 372.

³⁹ მელქაძე ო., საზღვარგარეთის ქვეყნების სახელმწიფო სამართალი, თბილისი, 1996, 49.

⁴⁰ Сергеев Д. Н., Конституционное Правосудие в России: Политико-Правовое Исследование, Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук (На правах рукописи), Москва, 2005, 19.

ბას, მოითხოვოს ხელისუფლების მეორე შტოს წარმომადგენელი ორგანოს მიერ მიღებული ნორმატიული აქტის არაკონსტიტუციურად ცნობა⁴¹. ცხადია, ხელისუფლების დანაწილების მექანიზმში ურთიერთშეკავებისა და გაწონასწორების პრინციპი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს⁴², თუმცა უფლებამოსილი ორგანო, რომელსაც შეუძლია ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი სახელმწიფო ინსტიტუტია.

საფრანგეთის რესპუბლიკაში საკონსტიტუციო საბჭო არა მხოლოდ პარლამენტზე ზემდგომი ორგანოა, არამედ იგი წევრებს სადავო საკითხებს მთავრობასა და პარლამენტის პალატებს შორის.⁴³

მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლო არ იღებს ნორმებს, მაგრამ არაკონსტიტუციური ნორმების გაუქმებით (ნეგატიური კანონმდებლის ფუნქცია), კანონმდებელს ეხმარება სწორი საკანონმდებლო ნების ჩამოყალიბებაში⁴⁴, ხელს უწყობს კანონმდებლობის სრულყოფასა და დახვეწას⁴⁵. უფრო მეტიც, ზოგიერთი ქვეყნის სასამართლოს იმისი უფლებაც აქვს, გამოავლინოს ნორმის არარსებობის კონსტიტუციურობა და პარლამენტს მიუთითოს მისი აღმოფხვრის თაობაზე⁴⁶.

კანონმდებელი შებოჭილია კონსტიტუციით, ივარაუდება, რომ იგი შებოჭილია საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებითაც,⁴⁷ რომლებიც არ საჭიროებს რაიმე დამატებით რეგლამენტაციას (თანხმობას) პარლამენტის მხრიდან⁴⁸.

⁴¹ კახიანი გ., აბსტრაქტული ნორმატკონტროლის პრობლემები საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს საქმიანობაში, სამართლის ჟურნალი №1, თბილისი, 2009, 62.

⁴² იქვე.

⁴³ კვერენჩილაძე გ., მელქაძე ო., საფრანგეთის სახელმწიფო სისტემა, თბილისი, 1997, 133.

⁴⁴ ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა ნე-სრიგი საქართველოში, თბილისი, 2007, 61.

⁴⁵ კვერენჩილაძე გ., კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა (ზოგადი თეორიული საკითხი), ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №3, 2006, 41.

⁴⁶ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 144.

⁴⁷ ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა ნე-სრიგი საქართველოში, თბილისი, 2007, 63.

⁴⁸ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 27.

საკონსტიტუციო სასამართლო ზოგჯერ შესაძლებელია გარკვეულ ვადას აძლევდეს პარლამენტს, რათა მან თავად შეცვალოს კანონი და მოიყვანოს იგი კონსტიტუციასთან შესაბამისობაში⁴⁹.

აღმასრულებელ ხელისუფლებასთან ურთიერთობის თვალსაზრისით, ვითარება გაცილებით მარტივია. თუკი საკანონმდებლო ორგანოს შემთხვევაში პარლამენტი უფლებამოსილი ორგანოა, შექმნას კანონი, მათ შორის მიიღოს, ცვლილებები და დამატებები შეიტანოს კონსტიტუციაში, შესაბამისად თავად საკონსტიტუციო სასამართლოს განუსაზღვროს მოქმედების ფარგლები, აღმასრულებელი ხელისუფლება უფლებამოსილია აღასრულოს კანონი. ამ უკანასკნელის მიერ საკუთარი უფლებამოსილებების განხორციელებისას, კანონის აღსრულების მიზნით მიღებული ნორმატიული სამართლებრივი აქტების საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციურობის განხილვისას, იგი ემორჩილება საკონსტიტუციო სასამართლოს, რომელსაც შეუძლია მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენოს მას, როგორც სამართლებრივი, ისე - პოლიტიკური იმიჯის თვალსაზრისით.

2.2.2. სასამართლო ხელისუფლება და საკონსტიტუციო სასამართლო

სასამართლო ხელისუფლების მსგავსად, საკონსტიტუციო სასამართლოს მთავარი დანიშნულებაა, რომ სხვა შტოები მოქმედებდნენ სამართლის ფარგლებში, რათა უზრუნველყონ სამართლის „ბატონობა“ სახელმწიფო ხელისუფლებაზე.⁵⁰

არსებობს მოსაზრება, რომ ვინაიდან საკონსტიტუციო სასამართლო დავებს განიხილავს სპეციალური, საკონსტიტუციო სამართლანარმოების გზით, ამ ელემენტით ის შეიძლება მივაკუთნოთ სასამართლო ხელისუფლებას.⁵¹ ფორმალურ-დოგმატური თვალსაზრისით, სასამართლო ხელისუფლების შტო წარმოადგენს წმინდა სამართლებრივ ხელისუფლებას და

⁴⁹ Handbook of Polish Law, edited by Dajczak W., Szwarc A.J., Wilinski P., Adam Mickiewicz University, Poznan, 2011, 152.

⁵⁰ Барак А., Судейское Усмотрение, Перевод с английского, Под редакцией В. А. Кикотя и Б. А. Страшуна, Москва, 1999, 304.

⁵¹ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 84.

არა - პოლიტიკურს.⁵² ამ პრინციპის გათვალისწინებით, მას საერთოდ არაფერი ესაქმება პოლიტიკურ ძალებს შორის წამოჭრილი დავების გადაწყვეტის პროცესში.

სახელმწიფოში, სადაც არსებობს საკონსტიტუციო კონსტროლის სპეციალური ორგანოები, არ შეიძლება ისინი განვიხილოთ სასამართლო ხელისუფლების შემადგენელ ნაწილად, მიუხედავად იმისა, კონსტიტუციაში სასამართლო ხელისუფლების თავში არიან მოთავსებული, თუ - არა. ეს უკანასკნელი საკანონმდებლო ტექნიკისა და გემოვნების საკითხია და არ შეიძლება მას სიღრმისეული აზრობრივი დატვირთვა შევძინოთ.⁵³ ავსტრიული მოდელი სწორედ რომ ხელისუფლების შტოებისგან დამოუკიდებელი, ცენტრალიზებული და სპეციალიზებული კონტროლის ორგანოს ჩამოყალიბებას ისახავდა მიზნად⁵⁴, რომელიც არსობრივად განსხვავებული იქნებოდა ამერიკული მოდელისგან და რომლის მიხედვითაც თავად სასამართლო ხელისუფლებაა აღჭურვილი საკონსტიტუციო კონტროლის უფლებამოსილებით.

გაერთიანებულ სამეფოს კანონმდებლობაში განხორციელებული ცვლილებების შედეგად, შეიქმნა უმაღლესი (უზენაესი) სასამართლო, თუმცა მისთვის ახალი უფლებამოსილებები არ მიუნიჭებიათ და აშშ-ის უმაღლესი (უზენაესი) სასამართლოსგან განსხვავებით, არც იმისთვის შეუქმნიათ, რომ მას კონსტიტუციაში კანონებისთვის იურიდიული ძალის ჩამომრთმევის პოზიცია დაეკავებინა.⁵⁵ ინგლისში საპარლამენტო ჰეგემონია 1688 წლიდან დაიწყო და ყოველთვის ხელს უშლიდა სპეციალური კონსტიტუციური სამართლის განვითარებას, რომ აღარაფერი ვთქვათ საკონსტიტუციო კონსტროლის

⁵² Сергеев Д. Н., Конституционное правосудие в России: политико-правовое исследование, Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук (На правах рукописи), Москва, 2005, 13.

⁵³ რიგ სახელმწიფოთა კონსტიტუციებში საკონსტიტუციო სასამართლო ცალკე თავადაა გამოყოფილი და არაა გაერთიანებული სასამართლო ხელისუფლების მომწესრიგებელ ნორმებთან, რაც სავსებით საფუძვლიანი და ლოგიკურიცაა. იხ: Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 83; Constitution of Republic of France, October 4, 1958; Constitution of Austria, 1920, Reinstated in: 1945.

⁵⁴ Hausmaninger H., Judicial Referral of Constitutional Questions in Austria, Germany, and Russia, Tulane European & Civil Law Forum, vol.12, 1997, 25.

⁵⁵ სკიტი შ., კონსტიტუციონალიზმი და სასამართლო პრეცედენტი გაერთიანებულ სამეფოში, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა №3, ბათუმი, 2011, 54.

ევროპული მექანიზმის დამკვიდრებაზე, რაც უდავოდ შეზღუდავდა პარლამენტის ძალაუფლებას.⁵⁶ კონსერვატორი ბრიტანელები მოერიდნენ სასამართლო ხელისუფლებისათვის დამატებითი საკონსტიტუციო კონსტროლის ფუნქციების მინიჭებას, რომელიც სასამართლოს თავისი რეალური დანიშნულებიდან გადაახვევინებდა.

კელზენისეული მოდელი გულისხმობდა სპეციალური ორგანოს შექმნას საერთო სასამართლოების სისტემის გარეთ, რომელიც უზრუნველყოფდა არაკონსტიტუციური საკანონმდებლო მოქმედებების წინააღმდეგ „კონსტიტუციურ დაცვას“.⁵⁷ საკონსტიტუციო სასამართლოს პოლიტიკურ-სამართლებრივი სპეციფიკიდან გამომდინარე, შეგვიძლია იგი განვიხილოთ სასამართლო ხელისუფლებისაგან დამოუკიდებლად, როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების ერთ-ერთი უმაღლესი ორგანო⁵⁸.

საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი სპეციალური ორგანოები ვერ დაავალდებენ საერთო სასამართლოებს კონკრეტული ქმედების განხორციელებას, თუმცა მათ შეუძლიათ სპეციალური მითითებები და რეკომენდაციები შეიმუშავონ სწორი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებისა და კანონის ნორმათა მართებული ინტერპრეტაციისათვის. ზოგიერთ სახელმწიფოში საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილია გააუქმოს საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებები, თუკი ისინი არღვევენ ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს.⁵⁹

საკონსტიტუციო სასამართლო ავითარებს და ქმნის კონსტიტუციურსამართლებრივ დოქტრინას, თამაშობს მნიშვნელოვან როლს ხელისუფლების დანაწილებაში, შეკავებისა და

⁵⁶ Starck C., *Constitutional Review in the Federal Republic of Germany*, Notre Dame international and comparative law journal, vol. 2, 1984, 84.

⁵⁷ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 58.

⁵⁸ Витрук Н. В., *Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс*, Москва, 1998, 83.

⁵⁹ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის კონსტიტუციის 130-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში, საკონსტიტუციო სასამართლო განიხილავს აზერბაიჯანის უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილების კონსტიტუციურობის საკითხს; იხ., Constitution of the Azerbaijan Republic, 12 November 1995, Art. 130 (3).

განონასწორების სისტემაში. საკონსტიტუციო სასამართლო საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებათა კონფლიქტის შემთხვევაში გამოდის როგორც კომპრომისისა და შერიგების ორგანო, როგორც საზოგადოებაში პოლიტიკური მშვიდობისა და სტაბილურობის გარანტი, კონსტიტუციურ ფასეულობათა დამცველი, კონსტიტუციური წესრიგის სადარაჯოზე მდგომი ინსტიტუტი⁶⁰.

3. საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივი ბუნება

3.1. სამართლებრივი ელემენტები

კელზენმა თავდაპირველად კონსტიტუციიდან ამოიღო ადამიანის უფლებები და თავისუფლებები, რითაც ტრიბუნალის საქმიანობა შემოფარგლა უარყოფითი სამართალშემოქმედებით (ნეგატიური კანონმდებელი) და მხოლოდ პირთა ძალზედ შეზღუდულ წრეს მიანიჭა ტრიბუნალისათვის მიმართვის უფლება.⁶¹

კელზენი ნორმატივიზმის წარმომადგენელი გახლავთ, მისი აზრით, სამართალი უნდა იყოს თავისუფალი ყოველგვარი გარე, დამატებითი ელემენტისაგან, იგი უნდა იყოს შეურყვანელი და „წმინდა“,⁶² ამიტომაც გასაკვირი არაა, თუ რატომ სცადა ყოველგვარი პოლიტიკური ელემენტის მოშორება საკონსტიტუციო ტრიბუნალისაგან.⁶³

საკონსტიტუციო სასამართლო იყენებს საერთო სასამართლოებისათვის დამახასიათებელ, გადანყვეტილების მისაღებად აუცილებელ სამეტაპიან მოქმედებათა სქემას: 1. შესაბამისი წესის (ნორმის) მოძიება; 2. ნორმის განმარტება; 3. ნორმის მისადაგება კონკრეტულ შემთხვევასთან.⁶⁴

⁶⁰ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998 82.

⁶¹ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის ნინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 57.

⁶² ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, 34-35.

⁶³ იხ: Kelsen H., Pure Theory of Law, translated from the second (revised and enlarged) German edition by M. Knight, Los Angeles, London, 1970.

⁶⁴ Pound R., Courts and Legislation, Science of Legal Method, Selected Essays of Various Authors, The Modern Legal Philosophy Series, Translated by Ernest Bruncken and Layton B. Register, with introductions by Henry N. Sheldon and John W. Salmond, New York, 1921, 208.

მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა ნორმის განმარტებას, რაც სამართლის აუცილებელი თანმხლები მოვლენაა. მოსამართლემ არ უნდა განმარტოს კონსტიტუციური ნორმა საკუთარი მსოფლმხედველობის შესაბამისად. მისი განმარტება უნდა იყოს ობიექტური⁶⁵, რადგანაც, წინააღმდეგ შემთხვევაში, დადგება თავად გადაწყვეტილების კანონიერება და მიუკერძოებლობა.

საკონსტიტუციო სასამართლო, ზოგადი წესის თანახმად, დაკავებულია სამართალშემოქმედებით - განსაზღვრავს კანონმდებლობის განვითარებას, შესაბამისი აქტების კონსტიტუციურობას განიხილავს პრეცედენტებითა და კონსტიტუციაში ხარვეზებისა და „ხვრელების“ ამოვსების გზით.⁶⁶

საკონსტიტუციო სასამართლო ხასიათდება შემდეგი სამართლებრივი ელემენტებით:

1. იგი წარმოადგენს კონსტიტუციურ საწყისებზე შექმნილ სპეციალურ ორგანოს, რომლის უფლებამოსილებები განისაზღვრება კანონით.

2. საკონსტიტუციო დავების განხილვისას იყენებს სპეციალურ სამართალწარმოების წესს, რომელიც მხოლოდ საკონსტიტუციო სასამართლოსთვისაა განკუთვნილი.

3. მისი გადაწყვეტილებები ზოგადსავალდებულო ხასიათისაა და მასზე ვრცელდება პრომულგაციის სამართლებრივი წესები.

4. საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრები სარგებლობენ მოსამართლეთა მაღალი სტატუსით, შესაბამისი სოციალური გარანტიებითა და უზრუნველყოფით.

5. საკონსტიტუციო სასამართლო დამოუკიდებელია და არ არსებობს რაიმე სახის სამართლებრივი ბერკეტი, რომლითაც შესაძლებელია მისი დაშლა, დათხოვა და ა.შ., თუკი ამას თავად კონსტიტუცია არ გაითვალისწინებს და რაც მისი, როგორც ინსტიტუტის არსის დარღვევა არ იქნება.⁶⁷

6. სასამართლოს გადაწყვეტილება გამოაქვს საყოველთაოდ აღიარებული სამართლებრივი პრინციპების, კონსტიტუციის,

⁶⁵ Barak A., *Purposive Interpretation in Law*, translated from Hebrew by Sari Bashi, Princeton, New Jersey, 2005, 393.

⁶⁶ Витрук Н. В., *Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс*, Москва, 1998, 82.

⁶⁷ მსგავსი მცდელობა ჰქონდა აშშ-ის პრეზიდენტს, ფ. დ. რუზველტს, თუმცა მისი მცდელობა სრული კრახით დასრულდა. იხ: Артемьев М., *Как Работает Америка*, Москва, 2009, 99-100.

სამართლებრივი დოქტრინისა და თეორიის, არსებული პრაქტიკის გათვალისწინებით.

7. დასაბუთებისათვის გამოიყენება მსოფლიოს ავტორიტეტული სასამართლოების, როგორც საერთო, ისე საკონსტიტუციო სასამართლოების გადაწყვეტილებები, მაგ., აშშ-ის უმაღლესი სასამართლო, გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლო, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო და სხვ.

8. ახდენს ნორმის განმარტებას სამართლებრივი მეთოდის გამოყენებით და მის მისადაგებას კონკრეტულ შემთხვევასთან, იყენებს სუბსუმციის, დედუქციისა და ინდუქციის, ასევე სამართლის მეცნიერებაში აპრობირებულ ყველა ცნობილ მეთოდს, რათა მიიღოს ობიექტური და სწორი გადაწყვეტილება.

შეიძლება ითქვას, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო ეფუძნება, ქმნის, აღასრულებს და იცავს სამართალს. იგი სახელმწიფოში კონსტიტუციისა და კანონის უზენაესობის უმთავრესი გარანტია⁶⁸.

3.2. იდეოლოგიური და სოციალური ელემენტები

საკონსტიტუციო სასამართლო ეყრდნობა მხოლოდ კონსტიტუციას, იგი მისი მთავარი სამოქმედო დოკუმენტია და ემორჩილება მხოლოდ მას. ამონმებს ნებისმიერი სხვა ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობას, რაც გულისხმობს აქტის შესაბამისობის დადგენას კონსტიტუციასთან მიმართებით, კონსტიტუციის ნორმის განმარტებას.

განსხვავებული სახელმწიფო-სამართლებრივი სისტემები აღიარებენ, რომ კონსტიტუცია მისი მიზნობრიობიდან გამომდინარე უნდა განიმარტოს.⁶⁹ კონსტიტუციის განმარტებისას სასამართლოს აზრი გაცილებით მეტია ვიდრე კონკრეტული კონსტიტუციური ტექსტის განმარტების შესახებ მოყვანილი ქმედითი სახელმძღვანელო პრინციპი (დირექტივა).⁷⁰ შესაბამისად, აუცილებელია, კონსტიტუციის, როგორც მრავალ-

⁶⁸ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 82.

⁶⁹ Barak A., Purposive Interpretation in Law, translated from Hebrew by Sari Bashi, Princeton, New Jersey, 2005, 371.

⁷⁰ იქვე, 380.

ვალმნიშვნელოვანი დოკუმენტის რაობასა და მნიშვნელობაზე გამახვილდეს სათანადო ყურადღება.

ბარაკის აზრით, „კონსტიტუცია ასახავს წარსულს, საფუძველს უქმნის ანწყოს და აყალიბებს მომავალს,... იგი ერთდროულად წარმოადგენს ფილოსოფიას, პოლიტიკას, საზოგადოებასა და სამართალს“⁷¹. კონსტიტუცია კონკრეტული იდეოლოგიის ნაყოფია, იგი ეფუძნება ერის კულტურულ მიღწევებს. აშშ-ის კონსტიტუცია ევროპელი და ამერიკელი განმანათლებლების იდეოლოგიების ნაზავს წარმოადგენს, რომელმაც საკუთარ თავში ასახა იმდროინდელი სამყაროს საუკეთესო მიგნებები თავისუფალი აზროვნებისა და სამართლის სფეროში.

საკონსტიტუციო სასამართლო მოიცავს სწორედ კონსტიტუციაში გატარებულ იდეოლოგიურ და სოციალურ ელემენტებს, ვინაიდან იგი ემსახურება კონსტიტუციას და კონსტიტუციით დაფუძნებული მართლწესრიგის სტაბილურობის დაცვას.

საკონსტიტუციო სასამართლო ასახავს:

1. ხელისუფლების დანაწილების, შეკავებისა და განონასწორების სისტემებს.

2. დემოკრატიული, სამართლებრივი და სოციალური სახელმწიფოს იდეებს.

3. კონსტიტუციისა და კანონის უზენაესობას.

4. სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებულობას.

5. ადამიანის, როგორც თავისუფალი პირის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის ძირითად გარანტიებს, მათ შორის, დარღვეული უფლების აღდგენისა და რეალიზაციის შესაძლებლობებს.

6. საზოგადოების უსაფრთხოებისა და პოლიტიკური სიმშვიდის უზრუნველყოფის გარანტიებს.

3.3. პოლიტიკური ელემენტები

ევროპელ და ამერიკელ იურისტთა უმრავლესობის აზრით, საკონსტიტუციო სასამართლო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პოლიტიკური კონფლიქტების მოგვარების სფეროში, განსაკუთრებით, როცა საქმე ეხება ფედერაციის სუბიექტსა და ფედერალურ მთავრობას შორის დავას. ასეთ ვითარებაში

⁷¹ იქვე, 370.

საკონსტიტუციო სასამართლო პოლიტიკური მშვიდობის გა-
რანტად, დავის მიუკერძოებლად გადაწყვეტის უფლებამოსილ
ორგანოდ გვევლინება⁷².

საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოთა პოლიტიკური
ფუნქცია არ დგას კითხვის ნიშნის ქვეშ დასავლური ტიპის
დემოკრატიებში.⁷³ არათუ საკონსტიტუციო, არამედ საერთო
სასამართლოებიც უკვე კარგა ხანია აქტიურად მონაწილეო-
ბენ სახელმწიფო პოლიტიკის ჩამოყალიბების პროცესში და
ხშირად სასამართლოებსაც უწევთ ღრმა პოლიტიკური მნიშვნე-
ლობის მქონე საკითხთა გადაწყვეტა.⁷⁴ მილერის აზრით,
„საკითხავია არა ის, დაკავებულია თუ არა სასამართლო
პოლიტიკით, არამედ ის, თუ სად, რა შემთხვევებში, რამდენ-
ად და რა შედეგით ახორციელებს ამას“⁷⁵.

ზოგადად, სასამართლო პოლიტიკა სასამართლო ხელის-
უფლების პოლიტიკური საქმიანობაა, ანუ იგი „პოლიტიკუ-
რია“ იმდენად, რამდენადაც ეს უკანასკნელი აღნიშნავს სასა-
მართლოს, როგორც ხელისუფლების ერთ-ერთი შტოს მიერ
სახელმწიფო ხელისუფლების განხორციელებას.⁷⁶

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ცნება „პოლიტიკური საქმიან-
ობა“ (Politics) არაა ზუსტად განსაზღვრული, იგი ძალზედ
ბუნდოვანია და იწვევს უარყოფით დამოკიდებულებას, ამი-
ტომაც უმჯობესია, თუკი მოსამართლეები მისგან შორს დაი-
ქერნენ თავს.⁷⁷ მართლაც, სასამართლომ შორს უნდა დაიჭი-
როს თავი პოლიტიკასაგან, თუმცა ამ შემთხვევაში იგულისხ-
მება საერთო სასამართლო და არა საკონსტიტუციო, რომ-
ლის მთავარი დანიშნულება სწორედ პოლიტიკური მნიშვნე-
ლობის საქმეთა განხილვა და გადაწყვეტაა.

აშშ-ის უმაღლესი სასამართლო მნიშვნელოვანი მოთამაშეა
აშშ-ის პოლიტიკაში. მას შეუძლია მნიშვნელოვანი ძვრების
გამოწვევა საშინაო თუ საგარეო პოლიტიკის სფეროში. მაგ.,
რუზველტის პრეზიდენტობის პერიოდში, სასამართლომ

⁷² Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное
Право и Процесс, Москва, 1998, 83.

⁷³ Сергеев Д. Н., Конституционное правосудие в России: Политико-Правовое
Исследование, Диссертация на соискание ученой степени кандидата
политических наук (На правах рукописи), Москва, 2005, 13.

⁷⁴ იქვე, 15-16.

⁷⁵ Miller A., The Supreme Court and American Capitalism, New York, 1968, 4.

⁷⁶ Барак А., Судейское Усмотрение, Перевод с английского, Под редакцией
В. А. Кикотя и Б. А. Страшуна, Москва, 1999, 301.

⁷⁷ იქვე, 302.

დაბლოკა პრეზიდენტის რამდენიმე მნიშვნელოვანი პოლიტიკური წინადადება. ამის საპასუხოდ პრეზიდენტმა სასამართლოს წინააღმდეგ ვერ გამოახა ვერცერთი ქმედითი სამართლებრივი თუ პოლიტიკური ბერკეტი.⁷⁸

მიზეზი იმისა, თუ როგორ უმტიკვენულოდ და ყოველგვარი წინააღმდეგობების გარეშე დაამკვიდრა მოსამართლე მარშალმა საკონსტიტუციო კონტროლი აშშ-ში⁷⁹, საკმაოდ მარტივია: ამ შემთხვევაში, პრეზიდენტ ჯეფერსონის ადმინისტრაციისა და უმაღლესი სასამართლოს აზრი დაემთხვა ერთმანეთს, პირველს სურდა საქმის მოგება, ხოლო მეორეს - უფლებამოსილების გაზრდა სასამართლოსთვის. საკითხის პოლიტიკურობაზე ისიც მეტყველებს, რომ აშშ-ში უმაღლესმა სასამართლომ „მერბერი მედისონის წინააღმდეგ“ საქმიდან 54 წლის შემდეგ განიხილა მორიგი კონსტიტუციური სარჩელი.⁸⁰

საფრანგეთში კარგა ხანს ცდილობდნენ საერთო სასამართლოებს ჩამორთმეოდათ კანონის ინტერპრეტაციისა და პრეცედენტების შექმნის უფლებამოსილება. მაქსიმალურად იყო შეზღუდული, ასევე, სახელმწიფო საბჭოს (Conseil D'etat) უფლებამოსილება აქტების კანონიერების დადგენის თვალსაზრისით, სანამ 1958 წელს საფრანგეთის კონსტიტუციამ არ მოახდინა მნიშვნელოვანი სისტემური ცვლილებები,⁸¹ რომლის შედეგადაც საფრანგეთში დამკვიდრდა საკონსტიტუციო კონტროლი, თუმცა უნიკალური, ფრანგული ფორმით⁸² (1958 წლის კონსტიტუციით საკონსტიტუციო საბჭო პარლამენტის ზემდგომ ორგანოდ ჩამოყალიბდა⁸³).

საკონსტიტუციო კონტროლის სპეციალური ორგანოები ხშირად ხდებიან პოლიტიკური მანიპულირებისა და „ვაჭრობის“ საგანი, რასაც მათი ძალზედ პოლიტიკური ხასიათი განაპირობებს.⁸⁴ მაგ., საფრანგეთის რესპუბლიკის საკონსტიტუ-

⁷⁸ Артемьев М., Как Работает Америка, Москва, 2009, 99-100.

⁷⁹ იხ., შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 52.

⁸⁰ იქვე.

⁸¹ იქვე, 53.

⁸² იქვე, 55.

⁸³ კვერენჩილაძე გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საფრანგეთში, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია, №2, 1997, 59.

⁸⁴ კვერენჩილაძე გ., მელქაძე ო., საფრანგეთის სახელმწიფო სისტემა, თბილისი, 1997, 137-138; კვერენჩილაძე გ., საკონსტიტუციო

ციო საბჭოს თავმჯდომარეს, რომლის ხმაც გადამწყვეტია კენჭისყრისას ხმების გაყოფის შემთხვევაში, ნიშნავს რესპუბლიკის პრეზიდენტი, რომელსაც შეუძლია ამ თანამდებობაზე საბჭოს ნებისმიერი წევრი, მათ შორის, ყოფილი პრეზიდენტიც კი დანიშნოს.⁸⁵

პოლიტიკური მეცნიერება (პოლიტოლოგია) არა მხოლოდ წარმოიშვა იურიდიული მეცნიერებისგან, არამედ დღესაც მუდმივად ურთიერთქმედებს მასთან.⁸⁶ ამის ყველაზე ნათელი მაგალითი კონსტიტუციური სამართალია, რომელსაც პოლიტიკურ სამართალსაც კი უწოდებენ, იგი წარმოდგენილია კონსტიტუციური ინსტიტუტებით, მათ შორის, უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია საკონსტიტუციო სასამართლო.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ განსახილველი დავების ხასიათი განაპირობებს გარდაუვალ შეხებას პოლიტიკასთან, რადგანაც საქმის განხილვისას ყოველთვის საუბარია სახელმწიფოსა და საზოგადოების ურთიერთობის ზღვარზე.⁸⁷

საკონსტიტუციო სასამართლო ხასიათდება შემდეგი პოლიტიკური ელემენტებით:

1. წარმოადგენს კონსტიტუციურ ორგანოს, რომლის მიზანია პოლიტიკურ ორგანოებსა და თანამდებობის პირებს შორის არსებული დავის სამართლებრივი გადამწყვეტა.

2. კომპლექტდება ხელისუფლების ერთი, ორი ან სამივე შტოს მონაწილეობით. მაგ., პარლამენტი და პრეზიდენტი⁸⁸; მხოლოდ პარლამენტი⁸⁹; პარლამენტი, პრეზიდენტი და სასამართლო⁹⁰. შესაძლებელია საკონსტიტუციო სასამართლოს

კონტროლი საფრანგეთში, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2, 1997, 63.

⁸⁵ კვერენჩილაძე გ., მელქაძე ო., საფრანგეთის სახელმწიფო სისტემა, თბილისი, 1997, 136.

⁸⁶ Сергеев Д. Н., Конституционное правосудие в России: Политико-Правовое Исследование, Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук (На правах рукописи), Москва, 2005, 17.

⁸⁷ იქვე, 19.

⁸⁸ Law on the Constitutional Court of the Republic Armenia, art. 1(1), 9 December 1997; იხ., კვერენჩილაძე გ., საკონსტიტუციო კონტროლი საფრანგეთში, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2, 1997, 61.

⁸⁹ Law on the Federal Constitutional Court of the Federal Republic of Germany, art. 5(1), 12 March 1951, Federal Law Gazette I p. 243; Constitution of the Republic of Latvia, art. 85, 15 February 1922; Constitutional Court Law of the Republic of Latvia, art. 4(1), 14 June 1996.

⁹⁰ საქართველოს კონსტიტუციის 88-ე მუხლის მე-2 პუნქტი, №768-რს, საქართველოს პარლამენტის უწყებები №31-33, 1995 „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგა-

აკომპლექტებდეს სახელმწიფოს მეთაურიც, საკანონმდებლო ორგანოს ან სასამართლოს წარდგინებით⁹¹.

3. ხშირად იღებს პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს, რომელთაც შეუძლიათ სახელმწიფოში პოლიტიკური ამინდის შეცვლა. ამასთან იგი ხელისუფლების დემოკრატიულობის მნიშვნელოვანი გარანტია.⁹²

4. განიხილავს სახელმწიფოს უმაღლესი პოლიტიკური (და არა მხოლოდ პოლიტიკური) თანამდებობის პირთა იმპიჩმენტისა და პასუხისმგებლობის საკითხებს.

5. შეუძლია მნიშვნელოვნად შეაფერხოს სახელმწიფოში მიმდინარე პოლიტიკური რეფორმები.⁹³

6. განიხილავს პირებსა და სახელმწიფო ორგანოებს შორის დავას, რომელიც ნებისმიერ შემთხვევაში პოლიტიკურ ხასიათს ატარებს. სწორედ ამგვარ დავათა პოლიტიკური ხასიათის გამო ამოიღო მათზე განსჯადობა კელზენმა ავსტრიის საკონსტიტუციო ტრიბუნალის უფლებამოსილებებიდან 1920 წლის ავსტრიის კონსტიტუციაში.⁹⁴

7. განმარტავს კონსტიტუციას და მისი განმარტებები სავალდებულოა ნებისმიერი პირისა თუ ორგანოსათვის. კონსტიტუციის, როგორც პოლიტიკურ-სამართლებრივი დოკუმენტის განმარტება კი, თავის მხრივ, პოლიტიკაში ჩართვას გა-

ნული კანონის მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტი, №1059, პარლამენტის უწყებები №45, 1997; Constitution of Ukraine, art. 148(2), 28 June 1996; Law on the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, art. 4, 3 February 1993, No. I-67.

⁹¹ Tanchev E., Constitutional Control in Comparative and Bulgarian Prospective, World Conference on Constitutional Justice, Cape Town, 23–24 January 2009, 21.

⁹² Sekhniashvili E., Economic Consequences of the Constitutional Control and the Impact of the Constitutional Justice on the Transitional Economy in Georgia; Constitutional Court as Political Actor in the Political System, National Council for Eurasian and East European Research Carnegie Research Fellowship Program Research Paper, 27.

⁹³ იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1998 წლის 3 ნოემბრის გადაწყვეტილება №2/80-9 საქმეზე, „ავთანდილ ჭაჭუა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“. აღნიშნულმა გადაწყვეტილებამ მნიშვნელოვნად შეაფერხა საქართველოში სასამართლო რეფორმა; Артемьев М., Как Работает Америка, Москва, 2009, 99–100.

⁹⁴ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ქ. ალექსიძის თარგმანი, პატრიცია მ. ვალდის წინასიტყვაობითა და კ. კუბლაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 57.

ნაპირობებს.⁹⁵ ამით სასამართლო ფაქტობრივად პოლიტიკური სამართლის შემოქმედია⁹⁶.

4. საკონსტიტუციო სასამართლო - პოლიტიკის განმახორციელებელი მართლმსაჯულების ორგანოსა და მართლმსაჯულების განმახორციელებელი პოლიტიკური ორგანოს ზღვარზე

საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების განმახორციელებელ მექანიზმში შემავალ ორგანოს, გააჩნია სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოსათვის დამასახიანებელი ნიშნები, თუმცა არსებობს ყველანაირი საფუძველი იმისათვის, რომ ვიმსჯელოთ საკონსტიტუციო სასამართლოს განსაკუთრებულ პოლიტიკურ-სამართლებრივ ბუნებაზე.⁹⁷

საკონსტიტუციო სასამართლო არ შეიძლება აღვიქვათ როგორც წმინდა სამართლებრივი ან პოლიტიკური ინსტიტუტი.⁹⁸ იგი წარმოადგენს ერთგვარ კომპილაციას, რაც მისი განსაკუთრებული უფლებამოსილებების განხორციელებითაა განპირობებული.

ერთი მხრივ, საკონსტიტუციო სასამართლო მართლმსაჯულების ორგანოა, რომელსაც გააჩნია სასამართლო ხელისუფლებისათვის დამასახიანებელი ბევრი ნიშანი: იგი ახორციელებს მართლმსაჯულებას, გააჩნია სპეციალური სამართალწარმოება, მისი წევრები სარგებლობენ მოსამართლეთა მაღალი სტატუსით, შესაბამისი დამოუკიდებლობითა და სოციალური გარანტიებით და სხვ.; მეორე მხრივ, საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი სპეციალური ორგანო პოლიტიკურ

⁹⁵ იხ., Sekhniashvili E., Economic Consequences of the Constitutional Control and the Impact of the Constitutional Justice on the Transitional Economy in Georgia; Constitutional court as Political Actor in the Political System, National Council for Eurasian and East European Research Carnegie Research Fellowship Program Research Paper, 26.

⁹⁶ Schlüter H., The German Constitutional Court, Journal for South African Law, №2, 1998, 284.

⁹⁷ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 82.

⁹⁸ Сергеев Д. Н., Конституционное правосудие в России: Политико-Правовое Исследование, Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук (На правах рукописи), Москва, 2005, 16.

სტატუსს ატარებს და ერთგვარად, კვაზისასამართლოა, რომელსაც იმავდროულად მართლმსაჯულების განხორციელების უფლებაც გააჩნია. ის, საკონსტიტუციო ზედამხედველობის სხვა ორგანოების (კვაზისასამართლოები) მსგავსად, საკონსტიტუციო კონტროლს ახორციელებს მუდმივ საწყისებზე (მუდმივი ორგანოა)⁹⁹.

ფრანგ მეცნიერთა აზრი საკონსტიტუციო საბჭოს სამართლებრივი ბუნების შესახებ ორად იყოფა. ვედელის, პრელოსა და ფავორეს აზრით, საბჭო სასამართლო ორგანოა. ამის საწინააღმდეგოდ ბურდო მას პოლიტიკურ ორგანოდ მიიჩნევს, რასაც საბჭოს უფლებამოსილებები განაპირობებს.¹⁰⁰ დიუვერჟეს მოსაზრება შუალედურია, თუმცა იგი საბჭოს პოლიტიკურობისკენ იხრება. მისი თქმით, „საკონსტიტუციო საბჭო არის ორგანო, რომელიც ახორციელებს პოლიტიკური ხასიათის უმაღლეს იურისდიქციას, რაც გამოიხატება პარლამენტის მიერ მიღებული კანონების კონსტიტუციურობისა და საპარლამენტო თუ საპრეზიდენტო არჩევნების ჩატარების სისწორის კონტროლში“¹⁰¹.

საკონსტიტუციო სასამართლო არის როგორც პოლიტიკის განმახორციელებელი მართლმსაჯულების ორგანო, ისე მართლმსაჯულების განმახორციელებელი პოლიტიკური ორგანო. იგი თავის თავში მოიცავს ორივე მათგანისათვის დამახასიათებელ მნიშვნელოვან ელემენტებს. ამის გათვალისწინებით, სასამართლო ახორციელებს ე.წ. „შერეულ“ - პოლიტიკურ მართლმსაჯულებას.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო ეს არის ჰიბრიდული სახელმწიფო ორგანო, რომელიც შექმნილია იმისათვის, რათა განახორციელოს საკონსტიტუციო კონტროლი ხელისუფლების სამივე შტოზე, შეაკავოს და გააწონასწოროს ისინი, უზრუნველყოს სახელმწიფოში პოლიტიკური მშვიდობისა და საზოგადოებრივი სტაბილურობის არსებობა. მასზე დაკისრებულ უფლება-მოვალეობებს სასამართლო ახორციელებს როგორც მართლმსაჯულებით, ისე პოლიტიკით, ამიტომაც მას შეიძლება ვუწოდოთ პოლიტიკური მართლმსაჯულების ორგანო.

⁹⁹ Витрук Н. В., Конституционное Правосудие, Судебное Конституционное Право и Процесс, Москва, 1998, 24.

¹⁰⁰ კვერენჩილაძე გ., მელქაძე ო., საფრანგეთის სახელმწიფო სისტემა, თბილისი, 1997, 133.

¹⁰¹ იქვე.

დასკვნა

სტატიაში განხილულ იქნა სააკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი სპეციალური ორგანოს სამართლებრივი ბუნება, მისთვის დამახასიათებელი სამართლებრივი, იდეოლოგიური, სოციალური და პოლიტიკური ელემენტები.

ხაზი გაესვა საკონსტიტუციო სასამართლოს ადგილს ხელისუფლების დანაწილების კლასიკურ მოდელში, ასევე მის დამოკიდებულებასა და მიმართებას საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლებისადმი.

სტატიაში გაიმართა მსჯელობა საკონსტიტუციო სასამართლოს ჰიბრიდული ბუნების შესახებ, რომელსაც განაპირობებს მასში ორი ხასიათის - პოლიტიკის განმახორციელებელი მართლმსაჯულების ორგანოსა და მართლმსაჯულების განმახორციელებელი პოლიტიკური ორგანოს - ჭიდილი, რის შემდეგადაც გაკეთდა დასკვნა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს სახელმწიფო ინსტიტუციას, რომელიც ახორციელებს პოლიტიკურ მართლმსაჯულებას და რომლის მიზანია სახელმწიფოში პოლიტიკური მშვიდობისა და საზოგადოების სტაბილურობის შენარჩუნება.